

indeholder begge dele, dvs. faktisk eller dobbelt krise. Paradoxsalt nok har dette været medvirkende til, at krisens enorme omfang ikke rigtigt er blevet erkendt, men snarere har resulteret i en debat præget af »skyld« end af en egentlig afdekning af årsagerne.

Den strukturerede krise er snævert forbundet med omstillingen fra fjernfiskeri til nærfiskeri og den første finans- og pengepolitik, dvs. har sin baggrund i den mudrede hjemmestyrelse. Den akutte krise er betinget af nedgangen af fiskemængder og fiskepriser i 1992, af behandlingen af den finansielle krise fra oktober 1992 og af de økonomisk-politiske partielle ad hoc prægede, utilstrækkelige og delvis forkerte indgreb.

Hjemmestyrelsen indebærer en valutaunion mellem Færøerne og Danmark, og umuliggør anvendelse af valutakurspolitik. En devaluering, som ville være det hensigtsmæssige politikvalg ved væsentlige ydre strukturrendringer, var således ikke mulig, da fjernfiskeri skulle omlægges til nærfiskeri. Herved måtte finanspolitikken holde for, og i det lys må indførelsen af Fåfiskefonden og bygnings af fiskerifabrikker og infrastrukturudbygning betragtes.

At nogle af ordningerne gav direkte misvisende markedssignaler, og at ekspansionen blev for kraftig, og sårbarheden i økonomien uhøvelig stor, blev tydeligt påpeget i flere rapporter fra den danske stats rådgivende udvalg for Færøerne. Selvom advarslerne kom over flere år greb hverken danske eller færøse politikere ind. I 1990 april rapporten konstateres på side 7, at »foretages der ikke betydelige indgreb til forbedring af landskassens budgetbalance, vil underskuddet på betalingsbalancen og gældsætningen til udlandet fortsætte. Det kan føre til en situation, der kan blive umulig at kontrollere«.

Her spiller hjemmestyrelsens afklarede forfatningsmæssige status ind. Er det en delegationsmodel, burde den danske stat have grebet ind, er det en rigsfællesskabsmodel, kunne den danske stat ikke gribe ind.

Også den politiske praksis siden den danske socialdemokratiske statsminister Jens Otto Krag i 1972 sagde »nordatlantiske mandater tæller også med«, når det danske Folketingsflertal skal opgøres har betydning meget. De nordatlantiske mandater har siden spillet en væsentlig rolle i dansk

politik og derved bidraget til, at partipolitiske interesser har influeret hjemmestyreproblematikken.

Hjemmestyrelsen giver ubetinget staten det overordnede pengepolitiske ansvar, men det pragmatiske i hjemmestyrelsens forvaltning samtidig med liberaliseringen af penge- og kapitalmarkedet var medvirkende til, at Natinalbanken i 1980'erne så at sige lod stå til og tillod, at Færøerne udviklede sig til lukrativt segment for dansk pengevæsen, således at »smuthuller« i form af forskelle i dansk og færøsk penge- og finanspolitik kunne uddybes til at skabe overskud.

Udviklingen startede i 1982 med den danske fastkurspolitik og kraftigere rentenedgang, som ikke fandt sted i samme omfang på Færøerne. Udviklingen intensiveredes, da der i 1987 blev stoppet op i Danmark med kartoffelkur og andre kontraktive politikelementer, mens ekspansionen fortsatte på Færøerne. Den forskellige beskatning på Færøerne af renteindtægter og renteudgifter (rentearbitragemodellen) og Landsstyregarantier gjorde, at den rigelige likviditet og den ekspansive pengepolitik med pengeskabelse baseret på fisk og lån voksede. En udvikling uden styring.

På Færøerne var der tre banker, to store gamle og en lille ny. Den største »Føroya Banki« havde Den Danske Bank som hovedaktionær. Den anden store »Sjóvinnubankin« var overvejende færøsk ejet. Af de danske banker var det således væsentligst Den Danske Bank, der benyttede sig af det færøske segment.

De akutte kriseelementer omfatter 1) udviklingen i fiskeriet i 1992, 2) opbremsningen på det finansielle område og 3) de økonomisk-politiske indgreb.

Fiskeriudviklingen har været fælles for hele Nordatlanten, bortset fra Barentshavet. Den omfatter en drastisk nedgang i fangsterne (på Færøerne næsten en halvering) og en kraftig nedgang i priserne på fisk.

Prisnedgangen hænger snævert sammen med, at prisme mekanismen inden for fiskeriet, at lave fangster giver høje priser, blev slået i stykker af østfisk. (Fisk fra Østeuropa indtjener vestlig valuta, og den store valuta kursforskel mellem vestlig og østlig valuta bevirker, at selv lave vestlige priser er skyhøje regnet i østlig valuta, hvad der har bevirket en stor tilgang af østfisk til de vestlige

Mariia Petersen lögmaður á fundi við Poul Nyrup Rasmussen, forsætisráðharra

markeder).

Nedgangen i fiskeriet har skabt krise i Newfoundland i Canada med en befolkningsnedgang på 10 pct. og recession i Grønland og Island.

Som forklaring på nedgangen i fiskerimængder peges dels på overfiskning dels på ændrede naturbetingelser, her især de usædvanlige storme.

Det andet element, den pludselige opbremsning i den finansielle sektor omhandler det faktum, at pludselige ændringer fjerner tilliden, hvis ikke der tillades en markedsstilpasning eller hvis ikke indgreb kombineres med en langsigtet helhedsorienteret politik. Fra i praksis ingen styring at have på de finansielle markeder, går Finanstilsynet ind og kræver Sjóvinnubanken lukket fra den ene dag til den anden, såfremt der ikke tilføres kapital. (oktober 92).

Finanstilsynet reagerer i situationen efter loven, bortset fra at samme krav formentlig burde være stillet også over for Føroya Banken (jf. Finansieringsfondens opgørelse af afskrivninger og hensættelser i begge banker, februar 94). Det reelt mest problematiske er, at Finanstilsynet forvalter en lovgivning egnet til indgreb af enkeltbanker, ikke til styring af samlede finansielle markeder.

Det tredje akutte kriseelement er de ad hoc prægede, usammenhængende og partielle økonomisk-politiske indgreb, der i bedste mening har fundet sted siden 1992, uden basis i et ordentligt analytisk grundlag.

Mangelen af analytisk

grundlag skyldes dels en stor mangel på kvalitet og sammenhæng i statistiske data for Færøerne, dels at der ikke er blevet afsat ordentlige og tilstrækkelige ressourcer til tilvejebringelse af et analytisk grundlag for de økonomisk-politiske indgreb.

7. De økonomisk-politiske indgreb.

Oktober 1992.

Finanstilsynet stiller krav om Sjóvinnubankens lukning, med mindre der tilføres kapital. Politikerne Atli Dam og Jógvan Sundstein rejser til Danmark uden embedsmænd og forhandler med den danske regering – Lender of last resort problematikken, (hvad der skal ske, når en bank er i vanskeligheder) er overvejende ukendt for færøske politikere og embedsmænd på dette tidspunkt.

De vigtigste elementer af aftalen: 1) Sjóvinnubankens tros »reddes« med en helt utilstrækkelig kapitaltilførsel, 2) Finansieringsfonden af 1992 etableres uden grobund og tillid i de færøske samfund og 3) økonomisk-politik program overlades til IMF-økonomer, en bekvem politisk model af hensyn til hjemmestyrelsen. Aftalen indgår som bilag 1.

Resten af efteråret 92 og februar 93 aftalen.

I efteråret 1992 måtte også Føroya Banki have kapitaltilførsel, 62 pct. af aktiebeholdningen var ejet af Den Danske Bank. Den Danske Bank garanterer en aktieemission på 82,5 mill. kr. til kurs 160 og indskyder 200 mill. kr. i ansvarlig kapital. Hvor meget af aktieemissionen, der endte hos den Danske Bank vides

ikke, dvs. Den Danske Bank indskød minimum 200 mill. kr. og maximum 332 mill. kr. En vurdering på Færøerne lyder, at Den Danske Bank selv fik 90 pct. af aktieudvidelsen. Regnes med dette tilføjer Den Danske Bank ca. 320 mill. kr.

Ved udgangen af 1992 beløb afskrivning og hensættelser i bankerne sig til 1.564 mill. kr. svarende til 24% af udlånene mod afskrivninger og hensættelser de foregående år på niveau 200–350 mill. kr.

I forbindelse med årsregnskabet for 1992 måtte Sjóvinnubanken have tilført yderligere kapital, og Landsstyret måtte igen til København. Resultatet blev en tillægsaftale i februar 93 til oktober 92 aftalen.

Aftalen rummer i punkt 2 en statsgaranti for eventuel yderligere likviditetstilførsel til Sjóvinnubanken fra Nationalbanken. Her kommer lender of last resort problematikken først åbent frem, men vagt og i den »klassiske« form, som ellers ikke benyttes i Danmark.

B-aktiekapitalen i Sjóvinnubanken nedskrives til 35,3 mill. kr.

Der ydes et statslån på 350 mill. kr., der indskrives i Finansieringsfonden af 1992 som igen indskrives af 350 mill. i Sjóvinnubanken, og Finansieringsfonden får lov til at bestemme fordeling på aktiekapital og ansvarlig kapital. Lånet er også 5-årigt.

Lånet er betinget af en erklæring fra Landsstyret og en fælleserklæring fra den danske regering og det færøske landsstyre.

Landsstyrets erklæring har form af en konstatering af en opfølgning af hvad der

er gennemført af tidligere mere eller mindre direkte krav fra långiver og af nye krav og initiativer. IMF-modellen følges, og der fokuseres på udbudsbe-grænsede tiltag.

Fælleserklæringen introducerer strukturpolitikken og overførelse af lovparagraffer fra dansk lovgivning.

Tiden til sommeren 93

I marts 93 ændres ejerforholdene mellem Finansieringsfonden og Den Danske Bank via et aktiebytte. Ejerforholdene i Sjóvinnubanken bliver: Finansieringsfonden af 1992 69 pct., Den Danske Bank 30 pct. og øvrige 10 pct.

På baggrund af gældssituationen på Færøerne indgås d. 28. maj 1993 en rammeaftale mellem den danske regering og Færøernes Landsstyre om refinansiering af gælden. Det er værd at bemærke sig, at gældsspørgsmålet nu for første gang spiller en central rolle i aftaleteksten!

Staten låner Færøernes Landsstyre penge til refinansiering af afdragene på gælden, som udbetales i takt med afdragsterminerne. Omfanget af refinansieringen aftales årligt. Lånet er på markedsvilkår.

I punkt 5 hedder det: »Landsstyret vil om fornødent tilføre midler til de to store færøske banker, hvis det viser sig påkrævet for at opfylde banklovgivningens krav om likviditet og solvens«. (Fremhævnningen af solvens er foretaget af mig). Staten anerkender her første gang sin rolle som lender of last resort på længere sigt. Her ved bestemmes, at ingen af